

Поліщук Ольга,

Національний університет «Острозька академія»

«ОРЛАНДО» В. ВУЛФ: БІОГРАФІЯ ЧИ РОМАН?

У статті розглядається роман-біографія В. Вулф «Орландо» та його жанрова специфіка.

Ключові слова: роман, біографія, модернізм, постмодернізм, жанрова специфіка, трактування.

В статье рассматривается роман-биография В. Вулф «Орландо» и его жанровая специфика.

Ключевые слова: роман, биография, модернизм, постмодернизм, жанровая специфика, трактовка.

A biographical novel «Orlando» by V. Woolf and its genre peculiarities are considered in this article.

Key words: novel, biography, modernism, postmodernism, genre peculiarity, interpretation.

В жанровому відношенні літературний спадок В. Вулф є досить різноманітним: тут і романи, і повісті, і велика кількість есе та рецензій для газет і журналів. Але є три твори, які стоять дещо окремо, оскільки їх жанрова приналежність свідомо виділена письменницею: «Orlando: a Biography» (1928), «Flush: a Biography» та (1933) «Roger Fry: a Biography» (1940). І якщо остання біографія практично не викликає розбіжностей серед критиків, які дружно виключають цей твір з ряду «чисто художніх» творів В. Вулф, то «Орландо» постає вже як явище зовсім іншого порядку. Найчастіше авторське визначення жанру просто ігнорується, і «Орландо» автоматично входить в число романів В. Вулф [3, с.115].

Розвиток поетики В. Вулф був направлений в сторону пошуку нових художніх форм, адекватних внутрішній єдності універсуму. Важливою в даному зв'язку є концепція М. М. Бахтіна, згідно якої, по своїй природі жанр роману не канонічний; він є «пластичним жанром, що постійно шукає та вивчає сам себе і передивлюється всі

свої усталені норми, будується в зоні безпосереднього контакту з дійсністю» [2].

Багато критиків спочатку не сприймали «Орlando» як твір, вартий уваги, але на початку 90-х років після його екранізації англійським режисером Саллі Поттер ставлення до цього роману почало поступово змінюватись. Виявилось, що проблеми, які В. Вулф досліджувала в «Орlando», їх пародійно-іронічне трактування, сама поетика твору є глибоко співзвучними з мистецтвом і літературою кінця XX століття.

«Орlando» є саме тим твором, що змушує по-іншому розглянути творчість письменниці. Читача не повинне бентежити жанрове визначення автора. Коли роман вперше став доступний широкому загалу, читачів спантеличив не лише підзаголовок – сам текст «Орlando» був замаскований під документальний твір. До книги додавались фотографії головного героя (в ролі Орlando позувала Вікторія Секвілл-Уест, подруга В. Вулф та прототип головного героя роману), вона завершувалась іменним покажчиком, а починалась зовні серйозною (але по суті пародійною) передмовою, в якій автор дякувала за допомогу та моральну підтримку всім учасникам творчої групи «Блумсбері» та висловлювала щирю подяку Данієлю Дефо, Стерну, Вальтеру Скотту, Емілі Бронте – всім улюбленим письменникам В. Вулф [4].

І все-таки ця «біографія» В. Вулф стала однією з найуспішніших книг письменниці. Слід зауважити, що серйозно говорити про «Орlando» як про біографію можуть лише ті, хто обмежився поверховим перелистуванням твору та вивченням титульної сторінки. Якщо набратись сміливості і пройти трохи далі, можна переконатись, що жанрове визначення – відверта містифікація, а сама книга – це якесь витончене знуцання над поважним жанром. Проте чому все-таки письменниця дала «Орlando» визначення «a biography»? Чому дистанціювання Вірджинії Вулф від жанру роману є таким підкресленим [3, с.116]?

20 грудня 1927 року, починаючи написання «Орlando», англійська письменниця пише в щоденнику наступне: «Я хочу написати її дуже швидко і таким чином зберегти єдність тону, яка є такою важливою для цієї книги. Напівжартуючи-напівсерйозно: з величезними сплесками перебільшень» [6, с.167]. Але вже через три місяці з'являється досить симптоматичний запис: «Я написала цю книгу

швидше, ніж будь-яку іншу: вона вся жарт; і думаю, весело та швидко читається; письменницькі канікули. Я все більше і більше відчуваю впевненість в тому, що вже ніколи не повернусь до роману» [6, с.176].

Таким чином, «Орlando», як відчуває В. Вулф, є не романом, а твором зовсім іншого жанру – біографією. І в своєму щоденнику англійська письменниця постійно це підкреслює: «Як би там не було, я рада, що цього разу мені вдалось уникнути написання «роману»; і сподіваюсь більше ніколи за нього не братись знову» [6, с.185].

Дивним є те, що «Орlando» чи не найбільше підходить для «прокрустового ложа» традиційного роману-біографії, який так критикувала В. Вулф, ніж будь-які інші її експериментальні твори. В своїх попередніх творах письменниця просто ігнорувала прийоми біографічної розповіді. Тут вона включає їх в свій текст і обіграє іронічно, викриваючи їх умовність. Отже, в «Орlando» в якості предмета зображення на перший план виходить процес написання художнього твору, а саме роману-біографії [1].

В «Орlando» нам розповідається про те, як пишеться біографічний роман, вірніше, як оповідачу не вдається його написати. Механізми і способи створення такого роману зовсім не працюють. За їх допомоги неможливо розповісти про життя та особистість людини, про це повідомляє сам оповідач на початку твору: «Directly we glance at eyes and forehead, we have to admit a thousand disagreeables which it is the aim of every good biographer to ignore» [7, с.3]. У В. Вулф прийоми біографічної прози парадоксальним чином не працюють там, де вони якраз могли б працювати. Наприклад, про константинопільський період життя Орlando нам майже нічого не розповідають, хоча й повідомляють, що він був дуже насиченим подіями. Будь-який біограф закидав би нас десятками авантюрних історій. Але В. Вулф обманює очікування читача. Факти, події виявляються аж ніяк не головним матеріалом, не обов'язковими для викладення. Їх наявність ніяк не наблизить нас до розуміння героя [1].

Препарування та руйнування біографічного методу, викриття його фіктивності здійснюється в романі найрізноманітнішими способами. Передусім, біографія завжди претендує на правдивість, а в «Орlando» перед нами постає життєпис людини, якої реально не існувало [3, с.115]. Читач розуміє метафору трьохсотрічного сну та зміни статі з чоловічої на жіночу. Також в тексті постійно виника-

ють помилки і навмисне незграбні спроби містифікувати читача, на які В. Вулф сама нам вказує. Оповідач приписує вчинки одних історичних персонажів іншим, постійно перекручує найбільш відомі історичні факти. Наприклад, в четвертій главі роману, повернувшись на батьківщину, Орlando дивиться у вікно лондонської кав'ярні «Дерево какао» і бачить там відомих англійських літературних діячів (всіх разом): Аддісона, Драйдена і Попа. Слід зазначити, що Драйден помер, коли Попу було всього 12 років. В романі ж складається враження, що всі вони одного віку. До того ж, письменники ще й розмовляють цитатами із власних творів. В «Орlando» В. Вулф змушує нас сміятись над подібними прийомами біографій. Вона перебільшує їх, доводить до абсурду, викриває їх фіктивність та умовність [1].

Крім того, в «Орlando» відбувається зміщення акценту з фігури головного героя. За словами Н. П. Михальської, це «істота умовна, що символізує духовне та фізіологічне начала, притаманні людині взагалі, незалежно від середовища, епохи, віку та статі» [5, с.99].

Методи біографічної прози перестають працювати в романі ще й тому, що вони поєднуються тут з імпресіоністичною технікою попередніх творів В. Вулф. Прочитавши перші сторінки, нам може здатись, що письменниця протиставляє один спосіб оповіді (свій улюблений) іншому (посторонньому спостереженню). Читач бачить імпресіоністичні замальовки, сприймає реальність очима Орlando, а про біографію дізнається, що вона нікуди не годиться. Але навіть найбільш уважне прочитання роману не дає нам відчуття занурення в реальний світ. Справа в тому, що В. Вулф, обігруючи прийоми біографічної прози, також розкриває свій власний імпресіоністичний метод. Частково письменниця іронізує над собою, дистанціюючись від притаманної їй художньої манери [1].

Сама спроба В. Вулф створити роман-жарт дала письменниці відчуття свободи, що дозволяла вийти за рамки, як власного творчого шляху. В «біографії» «Орlando» ми можемо чути авторський голос – це також є зовсім нехарактерним для експериментальної прози В. Вулф, але цілком природно для попередньої романної традиції. Важливою для визначення жанрової специфіки «Орlando» є концепція літературознавця А. А. Колотова, згідно якої «перед нами ніщо інше, як замаскований відступ письменниці від своїх творчих принципів, її повернення на територію традиційного роману, а саме

авторське визначення жанру як «біографія» – лише евфемізм, призначення якого – приховати справжній стан речей» [3, с.117].

Література:

1. Аствацатуров А. Литературная игра в романе В.Вулф «Орландо». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.e-reading.org.ua/chapter.php/75964/10/Vulf_-_Orlando.html
2. Бахтин М. М. Эпос и роман//Вопросы литературы, 1970, № 1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mmbakhtin.narod.ru/eposrom.html>
3. Колотов А.А. «По неизгладимым следам истины»: «Орландо» и «Флаш» Вирджинии Вулф//Филологический сборник: Зарубежные литературы на пороге XXI века. Межвузовский сборник научных трудов. – Красноярск : РИО КГПУ, 2000. – 160 с. – С.115-126
4. Мельников Н. Г. Не надо бояться Вирджинии Вулф!//Книжное обозрение. – 1998. – №12. – с. 23. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.philol.msu.ru/~tlit/texts/nm5.htm>
5. Михальская Н.П. Пути развития английского романа 1920-1930-х годов: Утрата и поиски героя. – М., 1966. – С. 99-100.
6. The Diary of Virginia Woolf. Volume III: 1925-1930. L, 1980. P. 167-185.
7. Woolf V. Orlando. A Biography. – Oxford University Press, 1992.